

Acta Academiae Beregsasiensis

2012/2

Acta Academiae Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2012
XI. évfolyam, 2. kötet
Том XI, № 2
Volume XI, № 2

PoliPrint
2012

УДК 001.2

ББК 72

A-19

Az *Acta Academiae Beregsasiensis* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2012-es év második felének magyar, orosz és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárainak, hallgatóinak, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a nyelvészet, irodalom, biológia, történelem, turizmus és informatika tudományágainak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenyve

SZERKESZTÉS: *Kohut Attila, Penckófer János*

KORREKTÚRA: *G. Varcaba Ildikó*

TÖRDELÉS: *Kohut Attila*

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: *dr. Orosz Ildikó, dr. Szikura József*

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

támogatta

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

ISBN: 978-966-2595-29-1

© A szerzők, 2012

Tartalom

*

PÉCSI ANDREA: A II.RFKMF hallgatóinak nyelvhasználata kérdőíves felmérés alapján.....	7
ILONA HUSZTI – ERZSÉBET BÁRÁNY – MÁRTA FÁBIÁN – ILONA LECHNER: Teaching and learning a second language and a foreign language	19
MÁRKU ANITA: Szlovákiai magyar szakos egyetemisták nyelvválasztása, kommunikációs stratégiái, nyelvekhez és kontaktusjelenségekhez való viszonya	43
NAGYNÉ PAKSI MARGIT: Humoros effektusok, kép és szöveg szinergikus kölcsönhatása a reklámban	61
BRENZOVICS MARIANNA: <i>Boldog, ki látta e világot végzetes perceiben.</i> Varlam Salamov – a huszadik századi próza nagyja	79
KÁPOSZTAY JÁNOS: Egyetemesség és regionalitás. Kárpátaljai kötődésű szerzők a Nyugat folyóiratban	89

**

GERENCSÉR TIBOR: Lengyel menekültek Kárpátalján 1939-ben	107
PALLAGI LÁSZLÓ: A Somi Református Egyház anyagi helyzete a XX. század első felében a presbiteri jegyzőkönyvek alapján	125
SZÉKELY GUSZTÁV: Fejezetek a Nagy Idai család múltjából	133
VERES SZABOLCS: Magyar érdekképviselet Kárpátalján (1919–1939).....	141

JEVCSÁK MELINDA – KOHUT ERZSÉBET – ÖRDÖGH MÁTÉ – JÁMBORNÉ BENCZÚR ERZSÉBET: Paclobutrazol hatásának vizsgálata a <i>Leucojum aestivum L.</i> <i>in vitro</i> szaporítása során	151
SZANYI SZABOLCS: A Pannon biogeográfiai régió életföldrajzi sajátosságai.....	161
IZSÁK TIBOR: The Change of the Average Monthly Precipitation Rates in Beregszász Between 1947 and 2009	167

ДНІСТРЯНСЬКИЙ М.С. – ЖУЛКАНИЧ Б.М.: Демографічний потенціал та перспективи розвитку дуже малих міст Львівської області..... 171

MATESZ KRISZTINA: Tourism into the world of fiction 177

KOMONYI ÉVA–LÉTAI BÉLA: A magyar nyelvű kémiatankönyvek használhatósága Kárpátalján négy esettanulmány tükrében..... 185

JACENTA KRISZTINA: The effectiveness of studying collocations by the Form 5 and 6 learners in Transcarpathian Hungarian schools in the English Lessons 193

SZAKÁL MÁRTON – PERE TUMBAS – PREDRAG MATKOVIĆ – LAZAR RAKOVIĆ: Web 2.0 alapú online könyvek 205

ЧОТАРИ А. Ю.: Управління базами даних за допомогою програми Delphi 10 215

BOROS LÁSZLÓ – JANČÁR MÓNKA: Dr. Berényi András: *Kárpátalja magyarsága. Társadalmi-politikai és kulturális fejlődés (1991–2004)* című tanulmányáról 227

DOBOS SÁNDOR: *Tisza István és emlékezete. Tanulmányok Tisza István születésének 150. évfordulójára* (Szerkesztette: Maruzsa Zoltán és Pallai László, Debrecen, 2011. 476 oldal)..... 231

SZABÓ GÉZA: A koronavárosok hat évszázada (Csatáry György: *A máramarosi öt koronaváros levéltára 1326–1910 c. könyvéről*) 235

KARMACSI ZOLTÁN: Módszertani útmutató az anyanyelv oktatásához. „*A lehetetlent lehetni*” 239

JACENTA KRISZTINA: Book review: The use of learner reading aloud in the English lesson: a look at the micro and macro levels of oral reading..... 241

ESEMÉNYNAPTÁR 244

Дністрянський М.С. –Жулканич Б.М.***

Демографічний потенціал та перспективи розвитку дуже малих міст Львівської області

Резюме У статті обґрунтовано поняття дуже малого міста. Розкрито особливості Львівської області щодо зосередження дуже малих міст. Зроблено групування дуже малих міст регіону за людністю. Проаналізовано темпи та чинники динаміки кількості населення дуже малих міст. Визначено перспективи цієї групи міських поселень у контексті сучасних демографічних та соціально-економічних процесів.

Abstract In this article the concept of a very small town has been put under scrutiny. The features of the Lviv region focusing on very small towns have been uncovered. Grouping of very small towns in the region by population has been made. Growth factors and dynamics of the population in very small towns has been analyzed. Finally, the prospects of this group of urban settlements in the context of current demographic and socio-economic processes have been defined.

Процеси заселення, освоєння та соціального розвитку більшої частини території України безпосередньо пов'язані з функціонуванням малих міських поселень, середовище яких формується двома категоріями населених пунктів – малими містами і селищами міського типу. В українській науковій літературі достатньо праць (А. І. Доценка, В. О. Джамана, Т. І. Заставецького, Д. В. Ткача, В. В. Яворської та ін.), присвячених характеристиці малих міст, до яких прийнято відносити міста людністю до 50 тис. осіб. Але серед таких поселень України особливу групу становлять дуже малі міста, людністю до 10 тис. осіб, що згідно з діючими українськими нормативними документами [2] є навіть невідповідним критеріям міста. Більшість з дуже малих міських поселень на сьогодні потерпає від недостатності засобів виробництва та інвестицій, а тому має депресивний характер. З огляду на негативні тенденції демографічного розвитку України, ця група поселень на сьогодні опинилася і перед загрозою інтенсивної депопуляції, а тому повинна стати об'єктом окремого суспільно-географічного дослідження та регіональної політики.

Разом з тим в аналізі українськими географами проблематики функціонування міських поселень помітною є певна методологічна однобічність, зумовлена домінуванням в сучасній суспільній географії парадигми систем розселення, яка попри певні здобутки, все ж абсолютизує рівень взаємопов'язаності компактно розташованих поселень. Внаслідок таких методологічних стереотипів більшість досліджень в географії поселень зводиться до виділення систем розселення різного ієрархічного рівня, а соціально-демографічні проблеми різних категорій населених пунктів

* Доктор географічних наук, професор кафедри географії Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ.

** Старший викладач кафедри фізичної географії та раціонального природокористування Ужгородського національного університету.

відходять на задній план. З огляду на це, у дослідженні дуже малих міст конструктивним може бути покатегорійний підхід, який якраз реалізовано у цій статті, і який передбачає виділення поселень однієї категорії в окремих об'єкт дослідження задля визначення усієї сукупності природних та соціальних чинників їхнього функціонування та загальної ролі в територіальній організації розселення. Цей підхід передбачає аналіз поселень певної категорії в межах великого регіону в порівнянні із ситуацією в інших регіонах та у загальнонаціональному масштабі. Аналіз демографічного потенціалу поселень є одним з вихідних етапів такого дослідження.

На початок 2011 року в Україні офіційно було 95 дуже малих міст (людністю до 10 тис. осіб), що становить понад 20 % від усієї кількості міст. Водночас їхня частка населення в міському населенні України є значно меншою – лише 2,4%. Протягом 1993-2010 років число дуже малих міст зросло на 76%, а в деяких регіонах (АР Крим, Чернігівській, Черкаській, Одеській, Київській та Закарпатській областях) у два і більше разів, що пов'язано насамперед із зниженням демографічного потенціалу міських поселень в кризових умовах. У найближчі роки, з огляду на тривалість тенденцій депопуляції населення та застій в економічному розвитку віддалених поселень, можна прогнозувати збереження демографічних та соціально-економічних підстав до зростання кількості дуже малих міст.

На відміну від інших груп малих міських поселень, розміщення дуже малих міст не має повсюдного поширення за регіонами держави, адже у Дніпропетровській, Миколаївській, Херсонській та Хмельницькій областях такі поселення зовсім відсутні. Разом з тим, у Чернівецькій та Тернопільській областях саме дуже малі міста становлять основу міського розселення регіонів, а у Львівській області їхнє число дорівнює половині усіх міст. Тобто Львівська область зосереджує понад 23% усіх дуже малих міст України. Для порівняння: частка Львівської області у площі України становить 3,6%, а у кількості населення – 5,5%. Ще у двох західноукраїнських регіонах, Івано-Франківській та Закарпатській областях, кількість дуже малих міст перевищує третину від усіх поселень цієї категорії. Відповідно і густота дуже малих міст є найвищою у Львівській, Чернівецькій, Тернопільській та Івано-Франківській областях (див. табл. 3.1). Внаслідок цього 7 областей Західної України зосереджують 55 дуже малих міст (59% від їхньої загальної кількості). Частка населення дуже малих міст у структурі населення цих регіонів коливається від 9,2 % у Львівській області до 16,3 % – у Чернівецькій. Очевидно, що широке розміщення дуже малих міст у західноукраїнських регіонах має стійкий традиційний характер, а тому навіть у радянські часи вважалось недоцільним поширювати на міські поселення цих регіонів офіційні нормативні критерії (щодо людності, зайнятості та ін.). Такі особливості міського розселення західних областей України слід врахувати в наступних нових українських законах з тим, щоб не спричинити зниження міського статусу

цілої низки поселень, як це, на жаль, пропонується в деяких проектах реформування адміністративно-територіального устрою України [1].

Отже, в контексті загальноукраїнських екістичних співвідношень Львівська область виділяється і найбільшою кількістю дуже малих міст (22), і найвищою їхньою густотою. Тут розміщено 40% усіх дуже малих міст України людністю до 5 тис. осіб і 19% усіх дуже малих міст України людністю від 5 до 10 тис. осіб. Саме на Львівщині знаходиться і найменше місто України – Угнів (1,0 тис. осіб на поч. 2011 року).

Розміщення дуже малих міст по території області є нерівномірним. Найбільша густина цих поселень характерна для передгірської смуги (тут зосереджено 9 дуже малих міст) та центральної частини регіону (7 поселень). Лише два дуже малих міста розміщено в гірських районах області.

Групування дуже малих міст за чисельністю населення (див. табл. 1) виявляє у Львівській області аж 8 поселень (це 36% від їхньої загальної кількості), людність яких є меншою 5 тисяч осіб: Доброміль (4,6 тис. осіб), Новий Калинів (4,1 тис. осіб), Хирів (4,1 тис. осіб), Комарно (3,9 тис. осіб), Бібрка (3,7 тис. осіб), Глиняни (3,2 тис. осіб), Белз (2,4 тис. осіб), Угнів (1 тис. осіб). Через малу людність ці населені пункти зосереджують менше 20% усього населення, що проживає в дуже малих містах регіону (130,3 тис. осіб). До середніх за людністю дуже малих міст належать шість поселень: Рудки (5,3 тис. осіб), Великі Мости (6,0 тис. осіб), Моршин (6,1 тис. осіб), Старий Самбір (6,2 тис. осіб), Сколе (6,3 тис. осіб), Судова Вишня (6,4 тис. осіб). Їхня частка у загальній кількості населення, що проживає у дуже малих містах, становить 27,9%. Найбільші підстави вийти з групи дуже малих міст мають чотири міста: (Мостиська (9,0 тис. осіб), Пустомити (9,0 тис. осіб), Радехів (9,5 тис. осіб), Ходорів (9,9 тис. осіб). На поч. ХХІ ст. людність Пустомит і Ходорова уже перевищувала 10 тисяч. Саме ці чотири поселення і зосереджують на сьогодні найбільшу частку населення дуже малих міст – 28,7 %.

Таблиця 1. Групування дуже малих міст Львівської області за кількістю населення на 1 січня 2010 року¹

Групи дуже малих міст за людністю (тис. осіб)	Кількість дуже малих міст	Кількість населення (тис. осіб)	Дуже малі міста (із зазначенням людності, тис. осіб)
до 3	2	2,4 (1,8%)	Угнів (1,0), Белз (2,4)
3,0–4,9	6	23,6 (18,1%)	Глиняни (3,2), Бібрка (3,7), Комарно (3,9), Новий Калинів (4,1), Хирів (4,1), Доброміль (4,6),

¹ Таблиця складена за: Кількість населення Львівської області. Львів, Головне управління статистики у Львівській області, 2011

5,0–6,9	6	36,3 (27,9%)	Рудки (5,3), Великі Мости (6,0), Моршин (6,1), Старий Самбір (6,2), Сколе (6,3), Судова Вишня (6,4)
7,0–8,9	4	30,6 (23,5%)	Турка (7,0), Перемишляни (7,0), Буськ (8,3), Рава-Руська (8,3)
9,0 і більше	4	37,4 (28,7%)	Мостиська (9,0), Пустомити (9,0), Радеків (9,5), Ходорів (9,9)

Тривожною ознакою демографічного розвитку мережі розселення Львівської області загалом є тенденція до зниження людності більшості дуже малих міських поселень внаслідок від'ємних показників природного чи міграційного приросту. Впродовж 2002-2010 років у 17 поселеннях цієї категорії з 22 (це понад три четвертих від усіх дуже малих міст регіону) кількість населення різною мірою зменшувалась (див. табл. 2). Позитивна динаміка демографічного розвитку характерна лише для тих дуже малих міст, які зуміли використати переваги районних центрів (Старий Самбір, Радеків) та географічного положення (Рава-Руська, Рудки).

Таблиця 2. Групування дуже малих міст Львівської області за темпами приросту кількості населення впродовж 2002–2010 років

Темпи приросту людності дуже малих міст, %	Кількість дуже малих міст	У тому числі по кожному дуже малому місту, %
- 8,0 і менше	4	Хирів (-10,9), Турка (-9,1), Пустомити (-8,2), Добромиль (-8,0)
-7,9–(-4)	9	Бібрка (-7,5), Перемишляни (-6,7), Ходорів (-6,6), Моршин (-6,2), Сколе (-6,0), Глиняни (-5,9), Судова Вишня (-4,5), Буськ (-4,6), Белз (-4,0)
-3,9–0	3	Комарно (-2,5), Мостиська (-1,1), Угнів (0)
0,1–4	3	Великі Мости (1,7), Рава-Руська (2,5), Радеків (3,3).
4,1–8,0	0	-
8,1 і більше	3	Рудки (8,2), Старий Самбір (8,8), Новий Калинів (13,9)

У групі лідерів за темпами зменшення людності за вказаний період є як віддалені поселення (Добромиль, Хирів, Турка), так і підльвівське мале місто Пустомити, яке має багато переваг суспільно-географічного положення, відчуваючи разом з тим і сильний географічно-гравітаційний вплив Львова (з усіма його суперечливими демографічними наслідками). Тривожним є і той факт, що за винятком Нового Калинова, який з одержанням статусу міста дістав і деякий поштовх у демографічному розвитку, зменшувалася впродовж першого десятиліття ХХІ ст. кількість населення усіх дуже малих міст людністю до 5 тисяч осіб: Комарно на 2,5 %, Глинян – на 5,9%, Бібрки – на 7,5 %, Белза – на 4%, Добромиля – на 8 %, Хирова – аж на 11%. Внаслідок таких негативних демографічних тенденцій для цих поселень реально постала

небезпека зниження адміністративного статусу. Разом з тим, у сучасних несприятливих демографічних та соціально-економічних умовах перспективи щодо поповнення категорії малих міст через надання міського статусу селищам є незначними.

Отже, дуже малі міста є об'єктивним моментом в освоєнні території та окремою, важливою і необхідною, категорією поселень, яка слугує з'єднувальною ланкою міського та сільського розселення, виступаючи одним із чинників збалансування усієї поселенської мережі та стабілізації демографічної ситуації у віддалених місцевостях. Наростання депресивності розвитку дуже малих міст, яке намітилося в останні роки, – це загроза поглиблення диспропорцій у розселенні населення, погіршення ситуації з обслуговуванням сільської місцевості, а відповідно – збільшення загроз негативного перебігу демографічних процесів. Тому проблема активізації ролі малих міст потребує як глибокого концептуального осмислення проблеми, так і створення необхідних економічних і політичних передумов практичної реалізації. В концептуальному аспекті важливо зрозуміти, що подальші процеси соціально-політичного та економічного розвитку, урбанізації і трансформації структури розселення повинні пройти не в напрямі неухильної концентрації виробництва, соціально-культурної інфраструктури та інвестицій у найбільших і великих містах, а у напрямі зміщення усього політичного, економічного та соціально-культурного життя вглиб країни, до середніх, малих і дуже малих міст.

ЛІТЕРАТУРА

- Реформа для людини. Збірник матеріалів про шляхи реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні. К.: Секретаріат Кабінету Міністрів України, 2005., 238 с.
- Указ Президії Верховної Ради УРСР від 12 березня 1981 року «Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР» // Відомості ВР УРСР. 1981. №12. с. 177-180.

A-19 **Acta Academiae Beregsasiensis.** Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II. – Ужгород: ПоліПрінт, 2012 – 248 с.
ISBN 978-966-2595-29-1

«Acta Academiae Beregsasiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Даний том вміщує дослідження угорською, російською та англійською мовами за друге півріччя 2012 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, біології, історії, туризму та інформатики.

УДК 001.2

ББК 72

Наукове видання

Acta Academiae Beregsasiensis

Науковий вісник

Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

2012/2

Том XI, № 2

РЕДАКЦІЯ: *Козут А., Пенцкофер І.*

КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*

ВЕРСТКА: *Козут А.*

ОБКЛАДИНКА: *К&P*

ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ВИПУСК: *Орос І., Сікура Й.*

Здано до складання 12.11.2012. Підписано до друку 10.12.2012.

Папір офсетний. Формат 70x100/16.

Умовн. друк. арк. 20. Тираж 250.

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.